

ÇİN HALK CUMHURİYETİ (ÇHC)

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumunda olan ÇHC ile ticaretimizde ülkemiz önemli bir oranda dış ticaret açığı vermektedir. 2016 yılında toplam 56 milyar Dolar tutarındaki dış ticaret açığımızın yaklaşık %41'i ÇHC kaynaklıdır. ÇHC ile ikili ticaretimize bakıldığında, 2015 yılında ihracatımız bir önceki yıla göre %15,6 oranında düşerek 2,4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, Çin'den ithalatımız ise %0,2 oranında küçük bir düşüş göstererek 24,8 milyar Dolar olmuştur. 2016 yılında ise ÇHC'ye ihracatımız %3,6 düşerek 2,3 milyar Dolar, ithalatımız ise %2,3 artarak 25,4 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir.

ÇHC'ye ihracatımızın yaklaşık %80'ini mermer ve travertenler, krom, boratlar ve deri ürünleri oluşturmaktadır. Elektrikli makine ve cihazlar, demir, çelik, sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar ile bilgi işlem makineleri ise ithalatımızdaki başlıca ürünleri oluşturmaktadır¹.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 78. sırada yer alan ÇHC'deki ülkemizin toplam yatırımı 474,6 milyon Dolar'dır. Bugüne kadar ÇHC'nin ülkemize yapmış olduğu doğrudan yatırım tutarı ise 809 milyon Dolar'dır. Öte yandan, Çinli yetkililer Türkiye'de büyük yatırımları bulunan Huawei gibi firmaların Hollanda menşeli olarak yatırım yaptıklarını, bu nedenle pek çok Çinli yatırımcının Türkiye'deki yatırımlarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na tutulan istatistiklere yansımadığını belirtmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

ÇHC'nin gümrük vergileri büyük oranda ad-valorem olup, ürünün CIF değeri üzerinden hesaplanmaktadır. ÇHC'nin 11 Aralık 2001 tarihinde DTÖ'ye üyeliği öncesinde ve

¹ **ÇHC'nin İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Elektrikli makine ve cihazlar (%26,3), kazanlar, makine ve cihazlar (%16), mobilyalar (%4,3), tekstil aksesuarı (%3,6) **ÇHC'nin İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Elektrikli makine ve cihazlar (%25,6), mineral yağ ve yakıtlar (%11,8), kazanlar makine ve cihazlar (%9,3), optik alet ve cihazlar (%5,9).

sonrasında yaptığı liberalizasyon sonucunda, gümrük vergilerinin ortalaması tedrici olarak azaltılmış olmakla birlikte, hâlihazırda ülkemiz ihracatı açısından önem arz eden ürün gruplarında gümrük vergileri oldukça yüksektir. 2015 yılı itibariyle tarife cetvelinde yer alan 8.258 adet malın gümrük vergi oranları incelendiğinde, ÇHC'nin tarım ürünlerindeki ortalama koruma oranının %15,1, sanayi ürünlerindeki koruma oranının ise %8,9 olduğu görülmektedir.

Ülkemizin ÇHC'ye ihracatındaki ilk 100 ürünün gümrük vergi oranları incelendiğinde, ÇHC ekonomisinin ihtiyaç duyduğu hammaddeler ve kimyasallarda gümrük vergi oranlarının oldukça düşük olduğu, katma değeri görece yüksek mamul mallarda ve tarım ürünlerinde ise vergi oranlarının %30'lara ulaştığı görülmektedir. Bu durum, ürün fiyatlaması konusunda halihazırda ciddi baskı altında olan üreticilerimizin ÇHC pazarında rekabet şansını azaltmaktadır.

Özellikle, ÇHC'de tarım ürünlerinde gümrük vergisi oranları sanayi ürünlerine kıyasla ciddi oranda yüksektir. Et ürünlerinde %10-25, balık ürünlerinde %10-17,5, süt ürünlerinde %10-20, yaş sebze ve meyvelerde %5-30, yağlarda %4-25, işlenmiş et ve balık ürünlerinde %5-15, şeker mamullerinde % 8-50, işlenmiş sebze ve meyvelerde %5-30, alkolsüz içeceklerde %5-35, alkollü içkilerde %40, tütün ve mamullerinde %10-57 arasında değişen vergiler uygulanmaktadır.

İletişim ve çevre ile alakalı yüksek teknolojlili ürün ve parçalarının da bulunduğu 749 ürün için MFN vergilerinden %60 oranında daha düşük geçici vergiler uygulanmaktadır.

ÇHC tarafından, aralarında buğday, mısır, pirinç, pamuk, şeker gibi tarım ürünlerinin bulunduğu 8 ürün grubunda %1-15 arasında değişen oranlarda tarife kotası uygulanmakta olup, kota dışında anılan ürünlerin ithalatı yüksek gümrük vergilerine tabidir. Kota dahilindeki ürünlerin ithalat hakkı da çoğunlukla devlet şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum başta kotaların dağıtılma süreçleri olmak üzere uluslararası platformlarda eleştirilmektedir.

Diğer taraftan ÇHC'nin tarım sektörüne yönelik destekleri özellikle son yıllarda artış göstermiştir. Ancak, ÇHC'nin DTÖ'ye 2015 yılında yaptığı tarımsal destek bildiriminde, ÇHC'nin 2010 yılı rakamlarını baz aldığı ve gerçek destek miktarlarını yansıtmadığı eleştiriri

konusu olmuştur. Öte yandan, ÇHC'nin tarım ürünlerine taahhüt ettiği miktarların üzerinde iç destek sağladığı iddiası ABD tarafından DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasına taşınmış ve anılan anlaşmazlığı ele almak üzere 25 Ocak 2017 tarihinde Panel kurulmuştur. Türkiye anılan Paneli üçüncü taraf olarak izlemektedir.

Gümrük Uygulamaları

ÇHC'ye ihracat gerçekleştiren firmaların, ülkenin farklı gümrük kapılarında birbirinden farklı uygulamalarla karşılaşabildiği, bazı giriş noktalarında prosedürler ile gümrük işlemlerinin uzayabildiği bilinmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

ÇHC'de yenileştirilmiş ürünlerin (kullanılmış ürünlerin yeniden işlenmesi suretiyle imal edilen ürünler) ithalatı yasaklanmıştır. Özellikle madencilik, tarım, sağlık, ulaştırma ve telekomünikasyon sektörlerinde ucuz ve kaliteli girdi olarak tercih edilen yenileştirilmiş ürünlerin ithalatına uygulanan yasak bu sektörlerde faaliyet gösteren firmaların maliyetlerini artırmaktadır.

Ayrıca ulusal güvenlik endişesiyle telekomünikasyon teknolojileri (ICT) alanında da birçok ürün ve hizmetin ÇHC'ye ithalatı yasaklanmış veya sınırlandırılmıştır. Ancak ÇHC'nin güvenlik endişesi adı altında ICT alanında yerli sanayiye koruyan birtakım önlemler aldığı bilinmektedir. Sigortacılık ve elektronik ticaret alanlarında da benzer politikalar izlenmektedir.

Teknik Mevzuat; Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Kalite Yönetimi, Denetim ve Karantina Genel İdaresi (AQSIQ), ÇHC'nin ulusal kalite, metroloji, giriş-çıkış denetimleri, hayvan ve bitki karantinası, belgelendirme, akreditasyon ve standardizasyondan sorumlu Bakanlık düzeyindeki kurumudur.

AQSIQ, Belgelendirme ve Akreditasyon İdaresi (CNCA) ve ÇHC Standardizasyon İdaresi (SAC)'ın yönetiminden sorumludur. CNCA ülke genelindeki belgelendirme, akreditasyon ve

uygunluk değerlendirmesinin idaresi, denetim ve koordinasyonunu yürütürken, SAC lke genelinde standardizasyon faaliyetlerinin denetimi ve koordinasyonundan sorumludur.

HC'nin standartlar sistemi ulusal standartlar, sektörel standartlar, eyalet/yerel standartlar ve firma standartlarından oluşmaktadır. Bununla birlikte, ulusal ve sektörel standartlar belirleyici konumdadır. Nitekim, HC'nin resmi belgelendirme sistemi CCC (China Compulsory Certification) işaretinde ise, sadece ulusal ve sektörel standartlar temel alınmaktadır. Ancak, HC'de bir eyalette/şehirde ürün güvenliğine ya da hijyenine ilişkin ulusal ve sektörel bir standardın bulunmadığı hallerde eyalet standardı oluşturulmaktadır.

HC'de, gıda ve içecek ürünleri başta olmak üzere bazı ürünlerin ithalatında uygulanan gümrük kontrolleri bu ülkeye yapılan ihracatta birtakım sıkıntılar yaratabilmektedir. HC'de hangi ürünlerin denetime tabi olduğu ve denetimin içeriği AQSIQ tarafından yayımlanan "Zorunlu Denetim ve Karantinaya Tabi İthalat-İhracat rnleri Kataloğunda" belirtilmektedir.

Katalogda belirtilen ürünler için gümrük denetimi, AQSIQ tarafından zorunlu bir ulusal standart tesis edilmişse bu standart kapsamında; zorunlu standart tesis edilmemişse Denetim ve Karantina Birimleri tarafından belirlenen yabancı standartlara uygun olarak yapılmaktadır. Diğer taraftan, söz konusu katalogda belirtilmeyen ürünlerde problem görülmesi halinde zorunlu denetime tabi tutulabilmektedir.

Ayrıca, ticari sözleşmede zorunlu denetime ve karantinaya tabi olduğu belirtilen ürünler için de anılan kontroller yapılmaktadır. Denetimler özellikle gıda ürünleri için geçerlidir. Nitekim, ithalatı gerçekleştirilecek içecekler dahil tüm gıda ürünleri, gıda katkı maddeleri, gıda konteynerler ve paketleme malzemeleri ve araçları Denetim ve Karantina Birimi İdaresi (CIQ)'ne ibraz edilmek zorundadır. CIQ tarafından gerekli kontrollerin yapılması ve gümrükleme belgesinin verilmesi sonrasında ilgili ürünün ithalatına izin verilebilmektedir.

HC'ye gıda ürünleri ihracatı yapan üçüncü ülke reticileri, CIQ tarafından kayıt altına alınmakta, kayıt altına alınan bu ihracatçıların listesi düzenli olarak yayımlanmaktadır.

HC tarafından, 1 Mayıs 2002 tarihinden itibaren ithalatı yapılan ve ülke pazarında satılan birçok ürün için CCC işareti taşıma zorunluluğu getirilmiştir. 23 ürün grubu altında 172

kategori için CCC işaretinin iliştirilmesi zorunludur. CCC işaretinin idaresi CNCA tarafından yapılmakta olup, başvuruların yapılabileceği 10 onaylanmış Belgelendirme Kuruluşu bulunmaktadır. Ayrıca, ürün grupları bazında CCC işareti için mevcut 158 adet onaylanmış test kuruluşu da faaliyet göstermektedir. Söz konusu belgelendirme ve test kuruluşları CNCA tarafından yetkilendirilmektedir.

Firmalarımızca, CCC belgelendirmesi sürecinde, onaylanmış test kuruluşlarında testler yaptırılmasına ve CCC işareti iliştirilmesine karşın, ÇHC’de bazı yerel idareler tarafından piyasadan ya da depolardan alınan ürün örnekleri üzerinde, yetkilendirilmemiş laboratuvar koşullarında testler gerçekteştirildiği ve ürünlere ilişkin sorunların tespit edildiği bilinmektedir.

Hurda demir/çelik ve tekstil teleflerinin ihracatında ÇHC gümrükleri tarafından talep edilen AQSIQ belgesi temininin zaman alan ve çok fazla evrak gerektiren bir belge olduğu firmalarımız tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca, ÇHC’ye deri ve deriden mamul ürünlerin ithalatında ürünün bünyesindeki kimyasal maddelerin limit değerlerine ilişkin bir analiz yapılmakta, ancak alınan sonuçlar tekstil ürünü olmamasına rağmen tekstil ürünlerine ilişkin standartlara tabi tutulmaktadır. Bu uygulama anılan ülkeye yönelik deri ve deri ürünleri ihracatımız açısından bir engel oluşturmaktadır.

İlaç ve medikal ürünlerin anılan ülkeye ihracatı için gerekli olan ruhsatlandırılma süreci ve aşırı belge talebi yanında, AB kriterlerine göre alınmış belgelerin ÇHC’de tanınmamasından kaynaklanan sıkıntılar da bu ülkeye yapılan ihracatı olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca, başta gıda ürünleri olmak üzere ÇHC’ye ihracatı gerçekteştirilecek ürünlerin çoğunluğu için zorunlu etiket kuralları mevcut olup, bu etiketlerin ÇHC tarafından hazırlanması gerekmektedir. Etiketlemeye ilişkin ürün spesifik kurallar AQSIQ tarafından düzenlenmektedir. İlgili ÇHC mevzuatına uygun etiketleme yapılmamasından dolayı gümrük kontrollerinde sıkıntı yaşanabilmektedir. Bu itibarla, özellikle ihracat öncesinde, muhatap alıcı firma ile ürün etiketlemesi konusunda tam bir mutabakat sağlanması elzemdir.

Diğer taraftan, ÇHC’de metal, plastik ve kağıt atıkları, bazı kullanılmış makine ve elektrikli cihazlar gibi ürünlerin ihraç ülkesinde sevk öncesi muayene zorunluluğu bulunmaktadır.

Muayene CNCA tarafından yetkilendirilmiş bir denetim şirketi olan Certification and Inspection Company (CCIC)'nin yerel bir şubesinde ihracatçı tarafından yaptırılmaktadır.

Bununla birlikte, AQSIQ tarafından başlatılan yeni bir uygulama kapsamında; bazı ürünlerin² 01 Ekim 2017 tarihinden itibaren (geçiş süreci 20 Nisan 2016 tarihinden itibaren başlamış olmakla birlikte) ÇHC'ye ihracı ancak ilgili ülke makamlarınca verilecek ve daha önceden AQSIQ tarafından onaylanmış olan resmi sağlık sertifikası eşliğinde yapılabilecektir.

Ayrıca ÇHC'de, 3G, 4G, Wi-fi ve bilgi güvenliği standartları gibi uluslararası alanda kabul görmüş telekomünikasyon standartları yerine sadece Çin'de kabul gören ZUC gibi ulusal standartlar uygulanmaktadır. Başta cep telefonları olmak üzere telekomünikasyon ekipmanlarının uygunluk değerlendirmesinde ÇHC'nin test ve belgelendirme prosedürleri yeterince şeffaf değildir.

Diğer taraftan, sağlık ve bitki sağlığı önlemleri kapsamında, ÇHC tarafından, ülkemiz ihracatı açısından büyük önem arz eden et-et ürünleri, süt-süt ürünleri, tavuk eti-tavuk ayağı, yaş sebze-meyve gibi temel tarım ürünlerinin ithalatında “İthalatta Risk Analizi Süreci” uygulanmaktadır. İlgili mevzuat uyarınca, ihracatçı ülke tarafından tamamlanmak zorunda olan uzun bir pazara erişim süreci mevcuttur³.

Özetle, söz konusu süreçte, ürünü ihraç edecek ülkenin yetkili otoritesi tarafından AQSIQ'ya yapılacak ürün spesifik başvurunun alınmasını takiben, AQSIQ tarafından ilgili ülkeye anket formu iletilmektedir. Muhatap ülke tarafından hazırlanan cevapların alınması sonrasında dosya üzerinden inceleme yapılmakta; bunu yerinde incelemeler takip etmektedir. Bilahare AQSIQ tarafından hazırlanan rapor muhatap ülke ile paylaşılmakta ve ilgili ülkenin ÇHC'ye ihracat gerçekleştirebilecek bir ülke olmasına kanaat getirilmesi halinde iki ülke arasında yapılan müzakereler sonunda bir protokol imzalanmaktadır. Söz konusu protokolün CAA tarafından onaylanmasından sonra muhatap ülke, spesifik ürünü ihraç edebilmektedir.

² Sağlık gıdası (ilaç niteliğinde olmayıp vücudun belli kısımlarını güçlendiren preparatlar gibi), özel diyet gıdası, pasta ve bisküviler, şekerlemeler, baharatlar, içecekler, içkiler, şekerlenmiş meyveler, meyve konserveleri ve diğer gıda ürünleri ve benzeri işlenmiş bazı gıda ürünleri.

³ Anılan sürecin aşamaları aşağıdaki gibidir: Sağlık Sistemi Üzerine Anket Formu → İhracatçı Ülkenin Teknik ve Mevzuat Bilgilerinin İletilmesi → ÇHC Makamları tarafından Risk Analizi Süreci → Yerinde İncelemeler → İhraç Edilecek Ürünlerin Denetim ve Karantinasına İlişkin Müzakereler → Sağlık Sertifikası → İhracatçı Muktedir İşletmelerin ÇHC'de Kayıt Altına Alınması → İzinli Firmalar Listesi → İhracat

AQSIQ bünyesinde halihazırda 10-12 kişilik kısıtlı sayıda bir ekip, tüm ülkelerin ithalatı risk analizi süreçlerinin değerlendirilmesinde yetkili olup, ihracatçı ülkelere cevapların zamanında AQSIQ'ya iletilmesi halinde, süreç en erken bir ila bir buçuk yıl arasında tamamlanabilmektedir. İlgili ülke tarafından iletilecek cevapların yeterli bulunmaması halinde süreç daha da uzayabilmektedir.

Bu çerçevede, gerek AQSIQ'daki yetkili personel sayısının başvuruları karşılamaktan uzak olması gerek sürecin tamamlanmasının uzun süre alması tarım ürünlerinin ÇHC pazarına erişimini engellemektedir. Bu çerçevede, Ülkemiz açısından önemli ihracat potansiyeli bulunan süt ve süt ürünleri, tavuk ayağı, Antep fıstığı, kiraz, nar, turuncgiller, limon ve incir kalemlerinde bahse konu sürecin uzunluğu yanında süreç içerisinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle söz konusu ürünlerin ÇHC'ye ihracatı gerçekleştirilememektedir.

Bununla birlikte, Antep fıstığı için 2013 yılında başlatılan yukarıda belirtilen süreç 2016 yılının Eylül ayında Bitki Sağlığı Gereklilikleri Protokolü'nün imzalanmasıyla tamamlanmış ve ÇHC'ye yönelik Antep fıstığı ihracatının önü açılmıştır. 2016 yılı Kasım ayında imzalanan Bitki Sağlığı Gereklilikleri Protokolü ile de kiraz ihracatının önü açılmıştır. 14 Kasım 2016 tarihinde ise süt ve süt ürünlerinin ihracatının önünü açan veteriner ve sağlık şartları konusundaki protokol imzalanmış; ancak söz konusu protokol henüz uygulamaya geçirilmemiştir.

Ticaret Politikası Önlemleri

ÇHC tarafından ülkemiz menşeli “Poliakrilonitril Elyaf⁴” ithalatına karşı 14 Temmuz 2015 tarihinde başlatılan anti-damping soruşturması çerçevesinde 13 Temmuz 2016 tarihinde alınan nihai karar ile ihracatçılarımız için %8,2 ile %16,1 oranlarında anti-damping vergisi uygulanmasına hükmedilmiştir. Anılan önlem ÇHC'nin bugüne kadar ülkemize karşı tatbik ettiği ilk anti-damping önlemidir.

Hammadde İhracatına Uygulanan Kısıtlamalar

⁴ GTİP: 5501.30, 5503.30 ve 5506.30

ÇHC, dünyadaki en önemli hammadde kullanıcısı olması yanında, nadir elementler gibi bazı hammaddelerin küresel ölçekteki ana tedarikçisi konumundadır. ÇHC'nin hammaddeler konusundaki temel politikasının girdi güvenliğinin sağlanması ve kaynakların kontrolü olduğu bilinmektedir. Bu politikanın uygulanması konusunda ÇHC devlet şirketlerinin faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır.

ÇHC'nin ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu temel hammaddelerin ihracatını yasaklayıcı, engelleyici politikalar uyguladığı bilinmektedir. Örneğin, yüksek teknoloji ürünlerinin hammaddesi olan nadir elementlerin ticaretine ilişkin olarak ihracat yasağı, kota ve lisans sistemi ile minimum ihracat fiyatı belirlemesine yönelik ihracatı kısıtlayıcı önlemler uygulayabilmektedir. Bu politikaların uygulanmasındaki ana amaçlardan biri de bu hammaddeleri kullanan sanayinin ÇHC topraklarına çekilmek istenmesidir. Nadir elementler konusunda, ÇHC tarafından 2012 yılında uygulanan sanayi politikası kapsamında, bu hammaddelerin üretiminin %20 oranında azaltılması kararı alınmıştır. Nadir elementlerde küresel rezervin %23'üne sahip olan; ancak, küresel arzın %90'ından fazlasını sağlayan ÇHC'nin kendisi için önemli olan ürünlerin ihracatına lisans ve kotalar uygulamak suretiyle kısıtlamalar getirmesi yalnızca ülkemiz üreticilerini değil AB, ABD ve Japonya'daki üreticileri de rahatsız etmiş ve anılan ülkelerce DTÖ anlaşmazlıkların halli süreci işletilmiştir.

ÇHC'nin bahse konu kısıtlamaları, DTÖ kurallarına aykırı bulunmuştur. Panel süreci sonucunda, nadir elementler konusunda politikada ciddi bir değişime gidilmemiştir. Ancak, son olarak, 15 Ocak 2015 tarihinde 17 nadir element için uygulanan ihracat kotaları kaldırılmış ve %15-25 arasında değişen ihracat vergilerinin kaldırılacağı açıklanmıştır.

SÜBVANSİYONLAR

2001 yılındaki DTÖ üyeliği sonrası, DTÖ yükümlülükleri çerçevesinde ekonomik alanda yapılan reformlara rağmen, ÇHC'nin yerli üretime yönelik teşvik ve koruma amacı güden destek uygulamaları eleştirilere hedef olmaktadır. DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması'nın 25. Maddesindeki düzenli bildirim yükümlülüğüne karşın, ÇHC tarafından DTÖ'ye sadece 2006 yılında bir bildirim yapılmış; 2013 yılında ise anılan bildirim güncellenmiştir. ÇHC ayrıca, yerel ve merkezi düzeyde yerli sanayiye sağlanan destekler konusunda da şeffaf bir sisteme sahip olmaması nedeniyle eleştirilmektedir.

Diğer taraftan, ÇHC tarafından çelik, petrokimya, yüksek teknoloji ürünleri, ormancılık ve kağıt ürünleri, tarım ürünleri, tekstil, makine, temiz enerji, otomotiv sektörü, bakır ve diğer demir-dışı metallerde ihracat destekleri sağlandığı hususu birçok platformda şikayet konusu olmuştur.

ÇHC’de yerleşik ülkemiz firmalarından da ÇHC tarafından yerli üretici lehine sağlanan desteklerin, özellikle fiyat konusunda ciddi rekabet baskısı altında olan ülkemiz ürünleri için ilave zorluk yarattığı bildirilmiştir.

KAMU ALIMLARI

ÇHC’nin ekonomik gelişimine paralel olarak, başta altyapı projeleriyle ilgili olmak üzere kamu alımları da ciddi bir artış göstermektedir. 2001 yılında DTÖ üyeliği ile Kamu Alımları Anlaşması’na taraf olmayı taahhüt eden ÇHC, son olarak 2014 yılı Aralık ayında DTÖ’ye revize edilmiş taahhüt önerisini sunmuştur. ÇHC’nin bahse konu Anlaşmaya taraf olmasının uzun zaman gerektireceği anlaşılmaktadır. Ancak, anlaşmaya taraf olması ile birlikte, dünya kamu alımları piyasasında ÇHC’nin etkin bir aktör olacağı tahmin edilmektedir.

Bu kapsamda, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na henüz taraf olmayan ÇHC, mevcut Kamu Alımları Kanunu ile İhale Kanununu esnek bir şekilde uygulayabilmektedir. Diğer bir ifade ile, devlet alımlarında Kamu Alımları Kanunu ya da İhale Kanununun uygulanması kararı, alımı gerçekleştiren kuruluşun isteğine bırakılmaktadır. Ayrıca, ÇHC kamu alımlarında, ülke kanunlarına uygun olarak yabancı sermaye ile kurulan firmalar tarafından üretilen ürünlerin ÇHC sermayeli firma ürünleri ile eşit muamele görmediği bilinmektedir.

HİZMET TİCARETİ

ÇHC’ye hizmet ihracatı yapmak isteyen firmaların karşılaştıkları başlıca sorun hizmet sunan yabancı firmaların ÇHC pazarında geçici lisansla çalışması ve sınırlı coğrafi alanlarda hizmet vermeleridir. Kanun ve kurallardaki belirsizlikler hizmet sektöründeki engeller arasında yer almaktadır.

Birçok hizmet sektöründe ÇHC firmalarıyla ortaklık kurmak hizmet sunumu için bir şart olarak konulmuştur. Bununla birlikte, ortaklığa ilişkin yabancıların sermaye oranı %25'i geçememektedir.

Öte yandan, bankacılık sektöründeki eksiklikler, taşımacılık sorunları, standartlar ve telif haklarında yaşanan sorunlar Türk firmalarının bu pazarda karşılaştığı tarife dışı engellerdendir. ÇHC'nin dış ticaret ödemelerindeki uygulamalarında ve standartlarında belirsizlikler bulunmaktadır.

ÇHC bankacılık sektörünü yabancı yatırıma açmak konusunda oldukça temkinli bir politika izlemektedir. Bu alanda yabancı yatırımcılar için ortaklık üst limitlerini belirlemede çeşitli kısıtlayıcı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Devlete ait banka hisselerinin yabancı yatırımcılara ancak %25'inin satılmasına izin verilmekte ve tek bir yabancı yatırımcı en fazla %20 oranında hisse satın alabilmektedir. Diğer bir sorun ise yabancı bankaların ÇHC'de yerli para ile işlem yapması konusunda ortaya çıkmaktadır. Mevcut düzenlemeler çerçevesinde, 2 yıl boyunca ÇHC'de bir temsilciliği bulunan ve toplam varlıkları 10 milyar Dolar'ı aşan yabancı bankalar şirketleşebilmektedir. Sonrasında ise 3 yıl boyunca ÇHC'de faaliyette bulunmak ve birbirini izleyen 2 yıl boyunca kazanç göstermek koşuluyla, söz konusu bankalar yerli para ile işlem yapma hakkını elde edebilmektedir. Benzer şekilde ÇHC, bankalar ve şirketler arasında elektronik ödeme ve kredi kartı hizmetleri veren yabancı firmalara da kısıtlamalar uygulamaktadır.

ÇHC'de sigortacılık alanında yabancı firmalara uygulanan ayrımcı ve kısıtlayıcı koşullar nedeniyle, bu sektördeki mevcut yabancı sermaye payı düşüktür. Hayat sigortası alanında faaliyet gösteren ÇHC-yabancı sermaye ortaklıklarında yabancı iştirak sermayesi %50'yi geçememektedir.

Telekomünikasyon ve internet hizmetleri alanlarında da yabancı sermayenin ÇHC'ye girişini engelleyici, kısıtlayıcı veya ülkeye girmiş yabancı sermayenin faaliyetlerini zorlaştıracı uygulamaları bulunmaktadır. Öyle ki uluslararası alanda internet üzerinden hizmet sağlayan pek çok firmanın internet sayfalarına erişim ÇHC'de engellenmektedir. Ayrıca yabancı sermayenin hızlı posta piyasasına girişi engellenmiş, yabancı firmalar tarafından ÇHC'de hukuki hizmet sağlanmasıyla ilgili çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir.

Diğer yandan, mal ticaretinin aksine, küresel hizmetler ticaret hacmi içindeki payı düşük bulunan ve açık veren ÇHC özellikle ihracatı artırmak yönünde önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda yerli hizmet sunucularına yönelik geliştirilen sübvansiyon politikaları bu ülkeye hizmet ihracatı yapmak isteyen firmalarımız önünde bir engel teşkil etmektedir.

ÇHC pazarına yönelik sunulan hizmetler kapsamında ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi de havayolu ulaşım hizmetlerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle, Türkiye ve ÇHC arasında artan ekonomik, ticari ve turizm ilişkilerine paralel olarak, Türk Hava Yolları (THY)'nın söz konusu ülkeye mevcut uçuş noktalarına olan sefer sayılarının artırılması yanında yeni uçuş noktalarının açılmasına ilişkin talebine olumlu bir yanıt alınamamıştır.

Diğer taraftan, ÇHC pazarına dizi film ve yarışma formatı satışıyla erişim sağlamak isteyen Türk firmaları bulunmakla birlikte, kamu sektörünün ağırlığı ve sınırlayıcı uygulamalar, görsel-işitsel alandaki ticaretimizi olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca, ÇHC'de ülkemizdeki RTÜK ile benzer fonksiyonları bulunan SARTF⁵, 2014 yılından itibaren uydudan yayın yapan kanalların yabancı televizyon ürünü lisanslamalarına sınırlama getirmeye başlamıştır⁶.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Fikri ve sınai mülkiyet hakları ihlalleri, ÇHC'ye ilişkin olarak uluslararası platformda en çok eleştirilen konular arasında yer almaktadır. ÇHC resmi makamları tarafından fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması amacıyla uluslararası hukuki müktesebata uyum konusunda ciddi çalışmalar yürütülmekle birlikte, üçüncü ülke firmalarının bu alanda karşılaştığı sıkıntıların devam ettiği bilinmektedir.

⁵ State General Administration of Press, Publication, Radio, Film and Television.

⁶ 2013 yılında açıklanan Karar uyarınca, uydudan yayın yapan televizyon kanallarının, programlarında yılda yalnızca bir yabancı ürünün bulunmasına izin verilecek ve lisanslanan ithal ürün, satın alındığı ilk yıl boyunca “prime-time” olarak nitelendirilen 19.30-22.00 saatleri arasında yayımlanamayacaktır. Bunun yanı sıra, şarkı ve diğer yetenek yarışması programlarına yönelik olarak, üç ayda yalnızca bir programın onaylanmasını öngören bir sınırlama getirilmiştir.

Ülkemiz firmalarından alınan şikâyetlerden, firmalarımızın ürünlerinin taklitlerinin ÇHC’de üretilerek ÇHC ve üçüncü pazarlarda satışa sunulduğu anlaşılmaktadır⁷. Firmalarımızın, ÇHC’de karşılaştıkları fikri mülkiyet ihlalleriyle ilgili gerekli hukuki ve idari tedbirlere başvurduğu, ancak yetkili yerel idari makamların kendi vatandaşlarına yönelik korumacı bir tutum sergilediği ve gerekli fiziki altyapı ile bilgiye sahip olmadığı gözlemlenmektedir.

Patent ve marka tescillerinde ise ÇHC’nin yabancı firmalar için uluslararası tescil sistemlerine⁸ sahip olmasına rağmen, pratikte ulusal başvuru süreçlerinin daha etkin olduğu bilinmektedir. Nitekim ulusal başvuru sonucu Çince bir sertifika alınmasının, yerel makamlar ile muhatap olunacak çeşitli süreçlerde kolaylaştırıcı bir etkisi olacaktır. Bu nedenle, yabancı firmalarca bazı durumlarda ilave maliyet oluşturmaya karşın tescil için ÇHC ulusal kayıt sisteminin tercih edildiği bilinmektedir.

Ancak, ÇHC’deki marka koruması sistemi, “ilk-başvuran” prensibi temelinde oluşturulduğundan ve daha evvel kullanım ya da sahipliğe ilişkin herhangi bir ispat zorunluluğu bulunmadığından, bilinen markaların üçüncü taraflarca kaydına da imkân sağlamaktadır. Nitekim ÇHC’de bir takım şahıslarca üçüncü ülkelerden markaların koruma hakkının alınarak, bilahare ilgili yabancı firmalarla bağlantıya geçilip marka hakkının devri için müzakereler yapıldığı da bilinmektedir.

ÇHC’de ilaçların patentlenmesi sürecinde ilgili kurumlara iletilen verilerin korunması, bu verilerin haksız olarak ticari kullanımının engellenmesi ve ilaç patent ihlallerinin önlenmesi hususlarında yetersizlikler mevcuttur.

ÇHC’de fikri mülkiyet haklarının etkin bir biçimde korunamaması ve uygulamadaki yetersizlikler, yazılım ve görsel-işitsel ürünler gibi bu korumaya ihtiyaç duyulan ürün ve hizmetlerin ülkeye ihracatını zorlaştırmaktadır. Bu alandaki etkin yaptırım eksikliği, korsan yazılımların devlet kuruluşları tarafından dahi kullanılmasına yol açmaktadır.

⁷ Firmalarımızın taklit ürünleri Zhejiang Eyaleti Yiwu şehrinde üretilerek, Şanghay ve Ningbo limanları üzerinden üçüncü ülkelere sevk edilmektedir.

⁸ Patent için Patent İşbirliği Anlaşması ve Marka için Madrid Protokolü Sistemi.

Benzer şekilde, internet satışı yapılan müzik, film, kitap, yazılım ve video oyun hırsızlığının engellenmesine yönelik etkin düzenleme ve yaptırımların eksikliği, bu ürünlerin ÇHC'ye yasal satışını önemli ölçüde etkilemektedir.

ÇHC piyasasındaki sahte ürünler tüm ihracatçı ülkelerin önemli bir sorunu olmaya devam etmektedir. Özellikle ilaç üretiminde kullanılan girdilerin sahtelerinin üretilmesi, satılması ve ilaç üretiminde kullanılmasının önlenmesine yönelik acil önlemler alınması gerekmektedir.

Diğer taraftan, ÇHC ile ilgili olarak ticari sır ve bilgilerin korunması hususu da büyük bir problem olarak devam etmektedir. Yerli firmalara avantaj sağlamak amacıyla ÇHC resmi ve askeri kurumlarının da karıştığı ticari sır ve bilgi hırsızlığı olayları ile ülke sınırları içinde veya dışında karşılaşılabilir. Bu tür olaylara karışanlar ise çoğunlukla ceza almamaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

İşadamlarımızdan, ÇHC vizesi alınması sürecinde sıkıntılar yaşandığına ilişkin bildirimler alınmaktadır. Bu itibarla, söz konusu sürecin kolaylaştırılmasını teminen ÇHC tarafına Türkiye'nin transit yolcular için 72 saat vize muafiyeti taşıyan 45 ülkenin yer aldığı listeye dâhil edilmesi yönündeki taleplerimiz değişik platformlarda aktarılmaktadır. Benzer şekilde, işadamlarımızın ÇHC'de oturma izni alma sürecinde de ciddi zorluklar yaşadığı bilinmektedir.

DİĞER ENGELLER

Uzun ve Karmaşık Firma Kurulum Süreci

ÇHC'de yabancı sermayeli firmaların kurulum süreci Ticaret Bakanlığı ile Yerel Sanayi ve Ticaret İdaresi'nin ön onayına tabidir. Ön lisansın alınması sonrasında, aralarında vergi, gümrük, yabancı sermaye, maliye, istatistiğe ilişkin birçok yerel makama kayıt işlemi zorunludur. 2-3 ay arasında değişen firma kurulum sürecinin karmaşık yapısı, ÇHC'ye ihracat amaçlı iş yapmak üzere firma kurulumunu tercih eden firmalarımız önünde engel teşkil etmektedir.

Ticari Problemlerin Çözümü

Ağırlıklı olarak ÇHC'den yapılan ithalatta görülmekle birlikte, ülkemiz firmalarının özellikle internet üzerinden Çinli firmalarla kurdukları ticari ilişkilerde problemler yaşandığı ve bu problemlerin firmalar arasında dostane çözüme ulaştırılamadığı durumlarda, iş hacminin düşük olması sebebiyle, firmalarımızın hukuki sürece yönelmekten imtina ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte, hukuki sürecin tercih edildiği durumlarda da mahkeme/tahkim kararının yaptırım sürecinin, dosya hazırlanması ve takibi bağlamında zahmetli olması sebebiyle firmalar hukuki süreçten vazgeçebilmektedir. Diğer taraftan, muhatap kurumlar nezdinde yapılan girişimler de sonuçsuz kalmaktadır.

Şeffaflık Konusunda Eksiklikler/ Farklılık Gösteren Yerel Mevzuat

ÇHC'nin coğrafi büyüklüğü ve yapısal özelliklerinden dolayı, eyaletler arasında uygulama ve kurallarda farklılıklar yaşanması, ihracatçılarımızın sıklıkla karşılaştığı bir diğer problemidir. Bu itibarla, ihracatın gerçekleştirileceği bölgenin/şehrin yerel mevzuatının ve pratik uygulamalarının, ticari işlem öncesinde, muhatap ithalatçı firma nezdinde teyidi büyük önem arz etmektedir.

ÇHC'nin, ticarete ilişkin genel veya eyaletler düzeyinde yapılan mevzuat değişikliklerini tek bir resmi kaynaktan yayımlanmasına ilişkin DTÖ taahhüdünü tam olarak yerine getiremediği bilinmektedir. Ayrıca, söz konusu mevzuat değişikliklerine ilişkin hazırlık aşamasında ilgili tarafların görüşlerine başvurulması ve mevzuatın en az bir DTÖ dilinde çevirisinin yapılması yönündeki DTÖ taahhütlerine ilişkin uygulamada aksaklıklar tespit edilmektedir.

Diğer taraftan, ürünlere ilişkin standartlarda yapılan değişikliklerin zamanında bildirilmemesi sebebiyle, ihracatçılara söz konusu standartlara uygun olarak üretimlerini değiştirmeleri için yeterli zaman tanınmadığı yönünde bildirimler alınmaktadır.

Ürünlerin İadesi veya Farklı Destinasyona Sevk Edilmesi

ÇHC'de ürünlerin iadesi/farklı destinasyona sevk edilmesinde yaşanan en önemli sorun, başta hammadde/maden alanında olmak üzere, ihracatçılarımızın yaptıkları ticari işlemlerini güçlü hukuki bir sözleşmeye dayandırmamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle, dünya

borsalarındaki hızlı değişimlerin olduğu dönemlerde, hammadde fiyatlarında alıcı aleyhine değişiklikler olması durumunda, Çinli alıcılar yeniden pazarlık sürecine başvurabilmekte ve ticari sözleşmenin hukuki olarak zayıflığından istifade ederek ürünleri reddedebilmektedir.

Bu durumlarda, alıcıların malı reddetmesi üzerine gümrüğe takılan malların başka bir alıcıya/ülkeye satılmak istenmesi halinde, konşimentoda alıcı olarak görünen ilk ithalatçı firmanın, ürünün iadesi ya da başka bir ülkeye ihracatı için gereken onayı vermekten imtina etmesi sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Bu duruma bağlı olarak, ihracatçı firmalar aleyhine demuraj, yer kirası ve cezalar gibi ilave sorun ve maliyetler de doğmaktadır.

Öte yandan, bu ülkedeki alıcılar ile iş yapmak amacıyla gönderilen numune ürünlerin, gümrük idarelerince sonradan diğer ülkelere gönderilmesine izin verilmemesi veya naklinin engellenmesi de ÇHC ve bölgede yer alan diğer ülkelerle ticaretin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen başka bir unsurdur.